

ACC. N:R. M. 7885 : 1-22.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Håkan Ek
Härad: Härjedalen Adress: Olafsgat. Kärlinge
Socken: Kärlinge Berättat av: Densamme
Uppteckningsår: 1941. Född år 1869 i Löderwidinge

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tobaksodling, behandling och
användning. s. 1-22.

L. u. F. 27.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M. 7885:1

Landskap: Skåne

Härad: Haryägers

Socken: Härlinge

Uppteckningsår: 1941

Upptecknat av: Håkan Ek

Adress: Olofsgatan, Härlinge

Berättat av: Håkan Ek

Född år 1869 i Södervidinge

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

Om tobaksodling och tobaksbruk
i mellersta delen av Haryägers härad på
1870 och 1880 talet.

L. u. F. 27.

Se på frågelistan 27.

1. Mina föräldrar odlade tobak i min barndom.
2. När odlingen började vet jag inte, men jag
tross att den var störst vid slutet av 1870
och början av 1880 talet. Sedan har den
minskat allt mer och mer men den har
inte helt upphört ännu. Att odlingen
minskade berodde nog mest på att den
svenska tobaken var av sämre kvalite
och hade främare smak än den importerade,
dessutom blev här bättre om pengar.

Skriv endast på denna sida!

och folkets fick finare vanor och smaker.
När så den svenska tobakens inte kunde
konkurrera med den utländska och arbetar-
na fick bättre betalt för annat arbete, jämn-
merket sen sockerbetsodlingen började i slut-
tet av 1880-talet så minskade odlingens.
Tobaksodlingen skadades inte jorden, snarare
re tvärtom. Odlingen utfördes mest av
husmän och småbrukare, de som ej hade
jord själv satte till häftens hos lantbrukare
på så sätt att lantbrukaren upplät jord
till och gödslade och beredde den samt
körde till stan med ~~den~~ tobaken när den
var färdig att säljas; arbetaren skaffade
planter och gjorde allt arbete med den, när
den då såldes delade de pengarna med
häften vardera. Om ståndspersoner och
stadsbor odlade tobak vet jag inte, sådana

fanns inte här på orten. Planterings-
landen låg mest i närheten av gårdarna
och jorden skulle helst vara sandmylla
och i mycket god vätkraft samt årligen
gödslas. Rågt skydd eller häckar brukades
inte i allmänhet men det kunde förekom-
ma att där såddes solrover vid gränserna.
Om jorden var i god vätkraft kunde det
odlas tobak flere år i rad.

3. Grövbänken där plantorna uppdrogs kal-
lades "mössbäcki" eller "mossbänki" lades på
en skyddad plats men öppen åt söder.
Om där inte var naturligt skydd såsom
byggnad eller mur så gjordes skydd av
brädder, mattor eller dylikt. Där bänken
skulle vara grävdes jorden undan till
30-40 cm. djup sedan fylldes gropen med
hästgödsel och vranpa gödseln lades

bänken som var gjord av cirka 9" breda
och 1½" tjocka bräder, bredden var så att
fönsterhickspåsar mellan bräderna,
längden berodde på hur många planter
man skulle ha. Fönsterns gjordes av
absolut trä med nio rutor i kvadrat,
i stället för glas användes tjockt vitt pap-
per, det var 18x18" i kvadrat och klistrades
på fönstern, sen klistrat var torrt oljades
pappret med rålinolja. När gödseln
blev varm fylldes jorden i, den skulle vara
sällan lätt jord med något tillägg av torr-
jord för att få den mulrike, den fylldes
i till ungefär 4" djup. Om fröet var av
Wärminsk eller Bondtobak, vet jag inte.
Då tobaksfrö är mycket fint blandades
det med fin sand för att lättare kunna strö-
ut det. Innan det var tid att så såvades

gröbarheten genom att man lade en nyss-
frö i en vät luff och lade den på en
varm plats varid det började gro inom
några dagar. För att skydda bänkens frö-
avkyllning om natten och vid kallt väder
användes mattor som gjordes hemma av
långhalms

4 Grö tobaks är mycket ömtålig för kyla
utplanterades den icke förrän de siste da-
garna i maj eller i juni månad. Plantorna
sattes i förband ::::: med ungefär 50 cm
mellan raderna och 40 cm. mellan plantorna
i raden, man drog ett sträcke längs stycket
så gick en före och vände jorden med
en spade där varje planta skulle stå,
man tog två rader åt gången men hade
endast ett sträcke, sedan sattes en plan-
ta i den vända jorden genom att göra

hål med två fingrar, sätta ner plantorna
och trycka till jorden. Vattning av plan-
terna brukades inte. Landen skulle hållas
lecker och väl rena för ogräs och därför
skufflades för hand flera gånger under
sommarens. Om någon planta visade
ned så sattes en annan i stället, vilket
kallades att "böda" i tobak, då kunde
det förekomma att de isatta plantorna
vattnades om det var mycket torrt.

Tobaken klipptes inte.

5. Tobaken toppades när den var ungefär
40 cm hög; 5-10 plantor toppades inte
utan de fick blomma och sätta frö
att användas till året därpå. Efter
toppningen växte det ut nya skott i ~~blå~~
bladvecken som kallades gisslingar och
att avbrytas dem kallades att gissla tobaken.

Toppskott och gisslingar användes icke.
6. Skörden som kallades att "blå" (avblada) tobakens började i augusti när bladen började få gulaktig färg. Bladen bröts av inne vid ~~stjeln~~ stjeln, man tog först de mellersta bladen som var vackrast och kallades nr 1, därefter de översta som kallades nr 2 och sist de nedersta som kallades sandgods. Bladen lades på varandra i små högar 40 a 60 cm. långa och 25 a 30 cm. höga för att få vackrare gul färg. Tiden då skörden började och slutade berodde på väderleken under växttiden.

7. När ^{den} legat i högar några dagar och fått bättre färg skulle de trädas på snöre för att torka, det kallades att "trä" tobaken. Snörena som tobaken skulle hängas på

kallades tobaksgarn och var i grovlek som
sejlgarns men av billigare kvalitet,
i äldre tider spans garnet av blånor i hem-
men men sedan ^{1860 m} det i handeln billigt
garn av lampa eller juten. Vid trädningen
hade man en s.k. tobaksnål av stål den
var ungefär 30 cm. lång, 1,5 cm. bred och
1 & 2 mm tjock, i ena ändan hål att fäst
tråden i och i andra ändan spets som
var något bredare något innan själva
spetsen som var skarp slipad.

Iman trädningen började hade man tagit mått
mellan sparrar eller bjälkar där den skulle hån-
gas till torkning, så delade man upp en del av
garnet i de längder man skulle ha och så kunde
själva trädningen börja. Under arbetet
stod man på knä eller på en pall, så
band man tråden i nålen och stak nålen

genom den tjocka bladnerven något från ändan, man lät bladen bli på nålen till den blev nästan full, då förde man dem ut på träden. Då så rätt kunde man beräkna hur många blad där fick plats på träden sen man fyllt ett par trädurs. En träd med blad på kallades "snurja" och då den var färdig sammanknöts båda ändarna med en ögla. Innan kväll hängdes alla snurjerna upp på en vägg eller dylikt där den fick hänga tills de skulle hängas upp till torkning. Under trädringen sorterades de sämre bladen ifrån till en sämre kvalité. Några särskilda ställningar eller lador för torkningens försök, icke här, utan man hängde upp den mellan sparrar och bjälkar i lador, portar och på vändar var man kunde få lämplig potat. För att få något att fästa trädarna i slog

man in träpinnar i sparren varvid man
först slog hål med en pitkammar och
sedan slog i pinnarna. Pinnarna gjordes av
fure och var ungf. 6 cm långa och 1 cm i fyrkant
, det var ungf. 20 cm mellan varje pinn.
Att hänga upp till torkning kallades att hänga
tobak och gick så till att man hängde
smargan horisontalt med en ända av träden
fästad i varsin sparr eller bjälke och sedan
jämades bladen ut på träden efter hand
som den hängdes, så det blev 2 a 3 cm mellan
varjes blad. Under torkningen börjades där
fort att få så god luftväxling som möjligt
ty annars möglade den. Torkningen varade
ett par månader, beroende på väderlekens.
När tobakens var lagom torr togs den ned
och drogs av träden samt buntades i små
buntar om ungf. 6 cm's diameter i den ändan.

som hängt på träden samt ombands med en tråd. Det var bäst att göra det arbetet vid fuktig väderlek för att undvika att bladen ~~gick~~ gick sönder, i annat fall fick den dunkas något innan den bentades, sedan lurades den i hög som överhöjdes med säckar o. d. för att komma i svettning, efter några dagar var den färdig att säljas.

8. Den mästa tobakens bereddtes vid fabriken, något bereddtes av cigarrmakare på landet som hantverk samt en obetydlig ^{del} av odlarna till röktoбак.

9. De fabriker jag känner till var F. H. Hackmans i Malmö, Ytads gamla och Ytads nya i Ystad. Hur arbetet bedrevs och vilka personer som sysselsattes där vet jag inte. Några kurdurer har jag inte i behåll.

10. De tobaksorter som användes den tiden
och som jag känner till var, av rök²tobak:
Kockums ärligt och gott, Gåtads ärligt
och gott, Gefle vapen, Jemtlands jägare
och Dalakullan samt Holländsk knaster.
Desutom var här en del finare sorter.
~~Var~~ cigarren var här en del finare sorter, men
jag har glömt namnen. De cigarren som gör-
des av cigarmakare på landet och huvud-
sakligen av svensk tobak kallades av folk-
humorn: "Saxtorps Flåmann" — Innelöfs
"La Fama" — Billberga "Gröna Köden"
Lackalånga "Cuba". Om cigaretter och
cigarrecigaretter känner jag ej till från den tiden
men på 1890 talet var det en cigaret som
hette Duke of Durham, den kostade 10 öre per
ask om 10 st. Av tuggtobak: Negerhätt
grovsprunnen i 15 cm. långa stänger, Sveto,

grovspunnen i rullar av en tändsticksaskes
storlek. Pickunelle finspunnen i något större
rullar. Sv smus Ljünglöfs N: 1 brunaktig
och Malmösnus svart.

11. Angående tobaks spinning känner jag ej
till. Ett tugga tobak kallades att "bussa"
och den bit man hade i munnen "buss".

Snusen man hade i munnen kallades "mullbänk".

12. Den kurrade tobaken känner jag ej till.

13. Snusets maldes på fabriker och hur
det gick till vet jag ej.

14. När cigarrer och cigaretter började till-
verkas vet jag inte. Har hört talas om att
cigarrmakare gick omkring och gjorde ci-
garrer till folk som själv odlade tobak.
De billiga cigarrerna som kostade 2 a 3 kr pr.
100 st. gjordes av svensk tobak av s. m. cigarr-
fabrikörer som drev det som hantverk.

De rökades av folk som inte hade råd att köpa dyrare vara, men de var hemskt att röka, och släckade fort.

15. Av piporna var här långpipor med mer än 25 cm. långt skaft, holk och huvud av porlän med målning av olika motiv, munstycke av horn mer eller mindre konstnärligt svarrat, mellan skaftet och munstycket var en 5 a 10 cm. lång sk. "slang" som var något böjlig. Halblånga pipor, som var de vanligaste hade skaft som var kortare än 25 cm., munstycke och slang som på långpipan, huvud vanligen av trä och holk av trä, horn, ben eller sk. britanniametall. Stundom var huvud och holk utskurit av ett trästycke vanligen av mäsurbjörk. Kortpipor eller snuggar av samma typ som nu brukas. Dessutom förekom kritpipor.

15

tillverkade av pipblåsa, de voro små och billiga. Piporna var stundom konstnärligt utförda med sniderier, huvud av sjöskum, munnstycke av bennsten samt silverbeslag. När piporna tillverkades vet jag inte. När ungdomarna började röka var de som nu mycket olika, somliga började när de gick i skolan, andra inte förrän i 20 års åldern eller senare. Pipan tändes på vanligt sätt med fosfortändstickor. Det var mycket sällsynt att kvinnor röka, och då hade de vanliga pipor, men de rökade ytterst sällan så där var någon som såg det. Det var vanligt att geuda främmande för piprök, det var de vanliga pipornas värden stoppade tobak i pipan och tände den varefter han torkade munnstycket med handen och sedan bjöd ut den

Hur många pipor som fanns i hemmen
berodde helt och hållet på råd och lägenhet.
Hid kalas o. d. var det vanligt att låna pi-
por av grannarna. Somliga hade ~~pi-
por~~ sin egen pipa med sig.

16. Tobaken för dagligt bruk förvarades i
en pung av garvat skinn, med en rem
att snöras ihop. Öppningen med och knyta
för den. I hemmet förvarades tobaken
i en s. k. tobakschatull, en låda med
locks om en a två l. rymd eller i en
tom cigaretlåda. Någon särskild åtgärd
att hålla tobaken fuktig känner jag ej till.
Den rötetobak som köptes hos handlarna
var i karduser och var alltid skuren och den
som användes av egen odling skars med en
vantig kniv, man tog några blad och lade
på en brädbit och höll dem ihop med ~~hög~~

vänstra handen och så skar man så fint man kunde med kniven i höger hand. Några piprensare från den tiden kännes jag ej till. 17. Snuset användes på samma sätt då som nu dels i näsan och dels i munnen. I allmänhet började man använda snus vid 17 a 20 års åldern eller då man kom ut från hemmet. Det kunde förekomma att äldre kvinnor snusade men de kvinnor som använde tobak i en eller annan form gjorde det i smyg så det var sällan någon fick se det.

18. När handlanden fick snuset från fabriken var det i smuskustringar (tråkuggar) av unge 10 l. rymd och när de då sålde ut det gjorde de en pappcylstrut och lade det i. I hemmen förbrukades snuset i flaskor eller små krukor av glas eller lergods. För det dagliga bruket.

användes snusdosa av alla de slag och fa-
soner av näver, horn, trä, pressad papp, messing,
nysilver och äkta silver.

19. Tuggtobakens förvarade man i det ojude
pappet som var om rullen när den köptes,
i skinnat av en svinblåsa eller skar man den
i bitar som förvarades i en snusdosa. De
som hade goda framtänder bet av en bit
av rullen annars skar de av en bit med sin
fickkniv. Om en ~~främmande~~ främmande
bjöds på en buss så bet han också av
rullen om han kunde, annars skar han.

20. Trilken form tobak mest användes då
är svårt att säga, men jag tror att det
rökades mindre och tuggades mer tobak då
än nu. Snusätandet var ganska vanligt på
1890 talet bland arbetare och militärer, bland
s. k. bättre folk ansågs det vara snuskigt.

att äta snus, de brukade tuggtobak eller
rökade pipor. Snusandet i näsen brukades
mest av hantverkare i synnerhet av Skräd-
dare och skomakare. Jag kände en man
som började tugga tobak vid 20 års ålder
men när han kom i 40 års ålder fick han
sura uppstötningar, ^{från magen} slutade då att busa
och började att röka och på äldre dagar
stulade han att röka och började snusa
i stället.

21. Om några tobaksodlare sålde råtabaken
direkt till fabriker, näst jag inte, men i
Dagstorp sålde de den till uppköpare i
Landskrona. De färdiga tobaksvarorna
köptes i butikerna.

22. Då tobaken har mycket stora födringar
på jordmån, jordens skötsel och gödsling
så ingick icke odlingen i det vanliga.

skiftesbruket utan ändast i smärre stycken av den bästa jorden. Då jordägaren endast upplät jorden och icke hade med själva odlingen att göra så förekom inga fester vid skörden. Det enda man skulle kunna kalla för fest var då tobaken såldes i stan, för då kunde det förekomma att det festades så att stämningen blev ganska hög, så att när de körde hem så gick det så att "kulorna la flutt ad väjen", de körde ungefär som våra dagars "bildrullar".

23. Något tobakslund till undantagsfolk förekom icke

24. Det troddes att rökning och buskning var bra för magen. Vid tandvärk användes snus eller tobak vid den värkande tandens rökning förekom också vid tandvärk. Snus användes stundom i mindre sår,

det sådes att det var mycket bra, men
det ovider som om man hade bränt sig
i "h-te". Om tobak användes som mede-
cin för djur vet jag inte, men jag håller
det icke för otroligt.

25. Vad verkningarna avsaknaden av tobak
medför kan jag icke uttala mig om, då
nikotinet är ett gift, som har stark inverkan
på nervsystemet och därför är det
bäst att en läkare uttalar sig i den frågan.
Man blir i regeln retlig och olustig på
grund av att nerverna kommer i olag.

26. Vad som användes istället för snus och
tuggtobak vet jag inte, men istället för
röktobak användes blad av många slags
växter.

27. Några talasätt om tobak vet jag icke.

28. Då här på landet användes hemvävda kulörta nuddukar till dagligt bruk känner jag ej något angående snusnuddukar. Under 1890 talet såldes på Ljungbyhed av krämmare snusnuddukar med bilder och text angående bevakningstjänst för infanteriet.

29. Några inskränkningar i Tobaksbruket känner jag ej till.

Wid tobaksodlingen var det i regeln så, att manner anlade mossbänker och gjorde den färdig att beså, grävde vid sätningen, hängde upp dem och tog ner dem, larvaden i stapeln samt var med i stan när den såldes. Allt det övriga var kvinnoarbete. Föriskt hänvisas till Nordisk Familjebok under rubrik: Cigaretter, snus och tobak. samt angående pipor och snusdövar något museum.

H. C.